

УДК: 351.74(479.22+474)

Чумак В. В.

кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник відділу організації наукової роботи Харківського національного університету внутрішніх справ (м. Харків, Україна)

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗ'ЯСНОВАЛЬНО-ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ГРУЗІЇ ТА КРАЇН БАЛТІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано інноваційні форми та методи роз'яснювально-превентивної діяльності поліції Грузії та країн Балтії. Охарактеризовано символи латвійської, литовської та естонської поліції, запроваджені як засіб превентивної діяльності поліції вказаних країн. Виснувано, що для якісного реформування поліції в Україні потрібно вивчати зарубіжний позитивний досвід та впроваджувати його для забезпечення успішної реалізації роз'яснювально-превентивної діяльності поліції.

Ключові слова: інновації, превенція, профілактика, роз'яснювально-превентивна діяльність, символи поліції, реформа, Грузія, країни Балтії, Україна.

Постановка проблеми. Розпад Союзу Радянських Соціалістичних Республік (далі – СРСР) ознаменував для кожної з її країн, що вийшли зі складу, початок становлення незалежної, правової та демократичної держави, початок державного будівництва та формування громадянського суспільства. Грузія та країни Балтії, як колишні країни-члени СРСР, активно почали впроваджувати власні стандарти функціонування державних

інституцій та формувати суспільство, де панує принцип верховенства права та дотримання прав людини. Особливо гострим питанням у процесах реформування було переформатування правоохоронної системи, оскільки Грузія в СРСР була відома як країна з корумпованою правоохоронною системою, а країни Балтії (Латвія, Литва та Естонія) – як країни з неефективною правоохоронною системою та системою правосуддя.

Довготривалі процеси реформування правоохоронної системи в Грузії та країнах Балтії дали свої результати: поліція Грузії має найвищий показник довіри населення – майже 80%, у країнах Балтії – цей показник сягає до 57%; також це активні процеси переформатування з карального органу на орган, що надає сервісні послуги населенню; активне проведення дальших успішних кроків реформування поліції. Зокрема, на сьогодні поліція Грузії розпочала реформування слідчого блоку – у детективів та дільничних офіцерів – у офіцерів правопорядку. У країнах Балтії – впровадження нових стандартів роботи патрульної поліції.

Активний розвиток сучасної демократичної держави та громадянського суспільства, упровадження нових інформаційних технологій зумовлюють підрозділи поліції йти в ногу з часом, удосконалюючи наявні методи й способи боротьби зі злочинністю. На сьогодні увага зосереджується не на ліквідації наслідків злочину, що має місце також, але центр уваги поліції зосереджений на заходах превентивного характеру – це проведення роз'яснювально-превентивної діяльності працівниками поліції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою адміністративного права та процесу в Україні й за її межами займалися та продовжують займатися такі вітчизняні адміністративісти, як С. В. Ківалов, О. В. Кузьменко, В. М. Кравчук, А. Т. Комзюк, В. М. Бевзенко, Р. С. Мельник, Р. О. Гуїбіда та інших. Серед зарубіжних науковців і практиків виділимо Джефрі Ерліха, Штефана Хюльсхорстера, Маргіна Штайнкулера та багато інших.

У запропонованій статті ми не випадково звертаємо увагу саме на таку країну, як Німеччина. Адже як вдало зазначив В. Хайде, правовий інститут адміністративної юстиції Німеччини характеризується наявністю спеціальних адміністративних судів, відокремлених від загальних судів цивільної і кримінальної юрисдикції, а також процедур розгляду скарг на неправомірні адміністративні акти й дії (бездіяльність) [3].

Формування цілей Метою статті є визначення та характеристика інноваційних форм і методів роз'яснювально-превентивної діяльності поліції Грузії та країн Балтії.

Виклад основного матеріалу. Сучасний активний розвиток громадянського суспільства та інформаційних технологій, зумовлений різними державотворчими процесами, об'єктивно визначає пошук нових оптимальних шляхів, форм і методів, а також умов для реалізації прав і свобод людини та громадянина, де ключова роль належить роз'яснювально-превентивній діяльності. І хоча на сьогодні ці актуальні питання залишаються деякою мірою незмінними, підходи щодо їх вирішення обговорюються та вдосконалюються. Перед працівниками поліції стоїть

завдання реалізації відповідних системних заходів інноваційного характеру для вдосконалення діяльності поліції в контексті реалізації роз'яснювально-превентивної діяльності поліції Грузії та країн Балтії.

Роз'яснювально-превентивну діяльність працівники поліції здійснюють у процесі профілактики та попередження правопорушень, запобігання вчинення злочинів, під час проведення профілактики вчинення правопорушень дітьми, забезпечення охорони основоположних прав та свобод людини і громадянина тощо.

На сьогодні існують різні погляди науковців щодо розуміння змісту роз'яснювально-превентивної діяльності поліції. Зокрема, українські дослідники зазначають, що превентивні заходи – це дія або комплекс дій, що обмежують певні права і свободи людини, використання яких не завжди пов'язане з протиправною поведінкою конкретних осіб, що застосовуються відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень із дотриманням встановлених законодавчих вимог [1, с. 37]. Таке твердження здебільшого відноситься до примусових заходів превентивного характеру, передбачених чинним поліцейським законодавством у Грузії та країнах Балтії.

Інші дослідники, зокрема І. В. Жданова та Т. П. Мозгова, під превенцією розуміють реалізацію профілактичних заходів у міжособистісній взаємодії для запобігання конфліктним ситуаціям [2, с. 17].

Аналізуючи нормативно-правову базу законодавства Грузії та країн Балтії, під роз'яснювально-превентивною діяльністю поліції убачаємо комплекс взаємоузгоджених та взаємообумовлених заходів превентивного характеру, що полягають у проведенні профілактичних і роз'яснювальних бесід з населенням та уразливими його верствами з актуальних питань сьогодення для недопущення проявів правопорушень, їх профілактики, а також захисту основоположних прав і свобод людини та громадянина.

Зауважимо, що в Міністерстві внутрішніх справ Грузії (далі – МВС Грузії) особливо опікуються питаннями щодо забезпечення роз'яснювально-превентивної діяльності різними підрозділами поліції. З огляду на останні процеси реформування поліції в цій країні постало питання щодо вдосконалення наявних форм і методів такої роботи. На нашу думку, до інноваційних форм роз'яснювально-превентивної діяльності різними підрозділами грузинської поліції належить:

1. Запровадження МВС Грузії у підрозділах патрульної та кримінальної поліції нового проекту «Безпечне місто, безпечний регіон, безпечна держава» для поліпшення роз'яснювально-превентивної діяльності. Проект уведений МВС Грузії задля реалізації таких завдань: забезпечення превенції злочинів, оперативного реагування на правопорушення, виявлення та припинення адміністративних правопорушень, управління транспортними потоками та забезпечення правил дорожнього руху, протидія злочинам, що вчиняються за допомогою транспортних засобів. У межах проекту працівники поліції здійснюють загальну роз'яснювально-превентивну діяльність серед різних категорій населення: проведення бесід з громадянами Грузії, схильними до вчинення злочинів і правопорушень; проведення профілактичних заходів з особами, які були звільнені з місць позбавлення волі та які

відбувають покарання; проведення превенційних проектів, що полягають у безпосередньому консультуванні населення з питань про вчинені злочини та правопорушення, покарання, що були застосовані до злочинців та правопорушників, для створення негативного образу вчинення злочину та непримиримого ставлення до вчинених злочинів і правопорушень.

2. Проведення активної роз'яснювально-превентивної роботи з населенням: консультування громадянського суспільства, надання громадянам інформації про стан та рівень злочинності, засоби та способи протидії організованим групам, розкриття злочинів, передусім корупційних діянь. Таку роботу проводять працівники грузинської поліції спільно з аналітично-інформаційним Департаментом МВС Грузії [3].

3. Функціонування телефонного номеру 112, що використовується для забезпечення ефективного реагування на невідкладні випадки та екстрені ситуації. Як зазначають у МВС, основна ціль 112 – захистити життя громадян, приватну та державну власність [4]. Окрім цього, у службі 112 започатковано можливість надавати глухим особам повідомлення через короткі текстові повідомлення або відео повідомлення.

Узагальнюючий аналіз роз'яснювально-превентивної діяльності підрозділів поліції країн Балтії дає підстави констатувати, що латвійська, литовська та естонська поліція активно впроваджує сучасні форми взаємодії із суспільством у питаннях запобігання правопорушенням та наявним загрозам. На особливу увагу заслуговують такі новації роз'яснювально-превентивної діяльності, як запровадження символів поліції як засобу такої діяльності.

Зокрема, у поліції Латвії в дитячому середовищі активно поширюється символ поліції – бобер. Цей символ започаткований у 2004 році після проведення опитування дітей щодо того, з якою твариною вони асоціюють поліцію. Опитування проводилось як конкурс: дітям потрібно було намалювати малюнок – символ поліції. Результати приголомшили: більшість учасників конкурсу намалювали саме бобра [5]. У дальшому символ стали використовувати як засіб роз'яснювально-превентивної роботи з населенням, зокрема з дітьми. Скажімо, бобра стали зображати на білбордах, де бобер у поліцейській формі пояснює заходи особистої безпеки, безпеки на дорогах як пішохід і пасажир.

Також до заходів роз'яснювально-превентивної діяльності поліції Латвійської Республіки належать:

1. Проведення Державною Інспекцією із захисту прав дітей спільно з відділом превенції Державної поліції Латвії прес-конференції і круглих столів з питань забезпечення безпеки дітей у мережі Інтернет та недопущення негативних випадків суїциду внаслідок смертельних ігор («Синій Кит»). В Інспекції було введено в дію телефон довіри 116111 для надання невідкладної психологічної допомоги дітям, які стали жертвами психологічного чи фізичного насильства, а також для захисту прав дітей.

2. Запровадження на офіційних сайтах латвійської поліції електронних послуг, що надають поліцейські, зокрема подача електронних заяв, скарг та пропозицій, що надсилаються на пошту відповідного підрозділу поліції.

3. Запровадження на сайті Державної поліції Латвійської Республіки онлайн повідомлень про незаконний обіг алкогольних напоїв, тютюнових виробів та наркотичних засобів, де забезпечено цілодобове чергування спеціалістів для профілактики вчинення правопорушень.

Щодо роз'яснювально-превентивної діяльності Литви, то одним із важливих надбань литовської поліції є створення образу-символу поліції для дітей у вигляді собаки з кличкою «Амсис». Створення символу поліції Литви розпочалось у 2003 році, коли було оголошено конкурс дитячих малюнків «Давай оберемо поліцейського друга». На конкурс було подано більше ніж 1500 малюнків, проте журі вразив малюнок хлопчика Vilmantas Mothers із Шауляйського району Литви, який вишив символ на аркуші паперу – ним став собака. Як пояснив автор, собака має якості, що повною мірою стосуються чиновників (працівників поліції) (лояльність, пильність, швидка реакція). Після чого було створено анімаційного поліцейського друга Амсиса, який має власну поштову скриньку: amsis@policija.lt, на яку мають змогу звернутися з різних питань всі охочі. Також поліцейський друг Амсис активно проводить роз'яснювальні заходи з дітьми в навчальних закладах та під час дитячих свят. Скажімо, серед останніх виступ Амсиса в радіопостановці «Зірка вечора», під час якої поліцейський друг розповів про те, як поводити себе в разі шкільного булінгу.

Згодом на литовських сайтах поліції набула поширення сервісна поліцейська продукція для дітей за участі поліцейського друга Амсиса: відеофільми (про правила дорожнього руху; як поводити себе після крадіжки чи пограбування; правила безпеки на дорозі як пішохода; правила поведінки в разі шахрайства; застосування пасок безпеки; покупки в супермаркетах). Такі відео записані у вигляді анімаційних мультфільмів «Амсис Советы»; також це «Амсис Буклеть» на теми «Я в безпеці», «Бережіть себе», «Я захищаю себе і тебе».

Окрім символу поліції Литви як засобу роз'яснювально-превентивної діяльності, працівники поліції активно проводять такі заходи, спрямовані на попередження та профілактику правопорушень:

1. Започаткування проекту «ePolicija.lt» – це електронний портал поліції, система з надання сервісних послуг. Кожен громадянин Литовської Республіки може за допомогою електронних засобів повідомити поліцію про злочинну діяльність, дорожньо-транспортні пригоди та інші правопорушення, а також після надання заявки надалі самостійно стежити за її статусом [6]. На порталі громадяни мають змогу отримати більше ніж 30 електронних послуг, зокрема: подання заявки на видачу ліцензій та дозволів (на вогнепальну зброю, вибухові речовини, піротехніку); запити на отримання витягів і заяв про адміністративні правопорушення; послуги превенції (заява про реєстрацію предмета, зняття предмета з реєстрації, заява про вступ до лав добровольців поліції або продовження строку дії посвідчення добровольця поліції), реєстрація пригод та інші заяви (заповнення анкети особи у розвідку).

2. Заснування при відділах поліції класів безпеки, що знаходяться в головних комісаріатах поліції. У класах безпеки безкоштовно проводяться профілактичні заняття та роз'яснювальні бесіди з дітьми різних шкіл

районів. Найчастіше це уроки із забезпечення правил дорожнього руху; для розвитку власних навичок безпеки дорожнього руху (пішохід, пасажир чи водій); повага до учасників дорожнього руху; поглиблення теоретичних та практичних умінь про поведінку на дорогах; відповідальність у разі порушення правил дорожнього руху [7].

3. Запровадження електронного подання повідомлень про вчинені злочини та інші правопорушення з функцією геолокації, де користувач має змогу позначити на карті Литви місце вчинення злочину або іншого правопорушення.

В Естонії до заходів роз'яснювально-превентивної діяльності поліції належать:

1. Запровадження символу поліції, яким став лев. Його зображення розміщено на державному Гербі Естонської поліції й на емблемі Департаменту поліції та державної охорони, значуючи шляхетність і відданість своїй справі. Лев на ім'я Лео є символом естонської поліції передусім для дітей, які його обрали, тому що, на їхню думку, він символізує свободу.

2. Уведення в дію телефону гарячої лінії 612 3000, окрім основного телефонного номера 112. Телефоном гарячої лінії клієнти можуть отримати інформацію з питань: заповнення анкет, клопотань; чинні кампанії Департаменту поліції Естонії та прикордонної поліції; стан розслідування в справі; перебіг проваджень по документах; місце знаходження евакуйованих автомобілів тощо.

3. Розміщення на сайтах поліції «превенційних порад» населенню, які підготували висококваліфіковані фахівці, зокрема потерпілим чи свідкам від правопорушення, алгоритмів уникнення або вирішення кризових ситуацій, а також оптимальних шляхів усунення наявних загроз, стан дорожнього руху в разі візитів іноземних делегацій тощо.

Висновки. Процеси реформування поліції в Україні потребують активних зусиль задля досягнення максимально ефективного результату діяльності поліції, що знайде свій вияв у максимальному рівні довіри населення до діяльності поліції. На сьогодні ключову роль щодо цього відіграють дільничні офіцери поліції з їх превентивною роботою, оскільки дільничні – це особи, які перші стикаються з проблемами сучасного суспільства, це офіцери першого контакту. Запровадження в поліції Грузії та країнах Балтії нових методів і форм роз'яснювально-превентивної роботи з населенням, започаткування використання символів поліції є яскравим прикладом інноваційних дієвих та ефективних засобів роз'яснювально-превентивної діяльності підрозділів поліції.

У процесі впровадження роз'яснювально-превентивних заходів керівництво МВС Грузії та країн Балтії визначило основний вектор на профілактику правопорушень та проведення на цій основі ефективних превентивних, просвітницьких та освітніх заходів, що спрямовані передусім на дітей.

Аналіз заходів роз'яснювально-превентивної роботи поліції та її символів у Грузії й країнах Балтії дає підстави дійти висновку про

ефективність запровадження подібних заходів і дієвого механізму профілактики та попередження правопорушень, а також про потребу запозичення такого досвіду в Україні (започаткування символу Національної поліції України).

Використані джерела:

1. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Бандурки ; О. І. Безпалова, О. В. Джафарова, С. М. Князев та ін. ; передм. О. М. Бандурки ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. 242 с.

2. Жданова И. В., Мозговая Т. П. Формирование конфликтологической компетентности как направление профилактической работы с несовершеннолетними, находящимися в конфликте с законом : учеб.-метод. пособие. Новосибирск : Изд-во НГТУ, 2016. 130 с.

3. Утиашвили Шота. // Как проходили реформы в Грузии: сайт. URL: <http://top.thepo.st/146825/Как-prohodila-reforma> (дата звернення: 02.01.2019).

4. LEPL 112 // Головна сторінка Міністерства внутрішніх справ Грузії : сайт. URL: <https://police.ge/ge/lepl/lepl112> (дата звернення: 01.01.2019).

5. Удел. Дядя Степа-Бобер // Удел Могултая. Форум : сайт. URL: <https://wirade.ru/cgi-bin/wirade/YaBB.04291> (дата звернення: 02.01.2019).

6. Apie ePolicija.lt projektą // ePolicija.lt. Policijos Elektroniniu Paslaugu Sistema : сайт. URL: <https://www.epolicija.lt/web/guest> (дата звернення: 01.01.2019).

7. Saugaus eismo klases // Lietuvos policija : сайт. URL: <http://policija.lrv.lt/lt/vaikams/saugaus-eismo-klases> (дата звернення: 01.01.2019).

Стаття надійшла до редколегії 01.01.2019

Чумак В. В., кандидат юридических наук, ведучий научний сотрудник отдела организации научной работы Харьковского национального университета внутренних дел (г. Харьков, Украина)

Інноваційні підходи к разъяснительно-превентивной деятельности полиции Грузии и стран Балтии: опыт для Украины

В статье проанализированы инновационные формы и методы разъяснительно-превентивной деятельности полиции Грузии и стран Балтии. Охарактеризованы символы латвийской, литовской и эстонской полиции, которые внедрены как средство превентивной деятельности полиции указанных стран. Сделан вывод, что для качественного реформирования полиции в Украине необходимо изучать зарубежный положительный опыт и внедрять его для обеспечения успешной реализации разъяснительно-превентивной деятельности полиции.

Ключевые слова: инновации, превенция, профилактика, разъяснительно-превентивная деятельность, символы полиции, реформа, Грузия, страны Балтии, Украина.

Chumak V. Innovative Approaches to the Explanatory and Preventive Activities of the Georgian Police and the Baltic States: Experience for Ukraine

The article analyzes the main innovative measures of explanatory and preventive activity of the Georgian and Baltic police forces. The author has determined that today, attention is focused not on the elimination of the consequences of the crime, but on

measures of a preventive nature - this is the provision of explanatory and preventive activities by police officers. The article defines that explanatory and preventive activities are carried out by police officers in the process of prevention and prevention of offenses, prevention of the commission of crimes, in the course of the prevention of the commission of offenses by children, ensuring the protection of fundamental rights and freedoms of man and citizen, etc.

The article outlines the main measures of explanatory and preventive activity of the Georgian police, among them: introduction of the new project "Safe city, safe region, safe state" in the units of the Georgian Patrol and Criminal Police; counseling of civil society, providing citizens with information on the state and level of crime; the functioning of the telephone number 112. The author identified the key prevention measures in Latvia: holding press conferences and roundtables on the issues of ensuring the safety of children on the Internet; the introduction of a police friend and so on. The article defines the following measures of explanatory work of the police: the introduction of a police officer of Amsys, who actively holds preventive conversations with children.

It is emphasized that in the explanatory and preventive activities of the police of Estonia, the main thing is the placement of "preventive advice" prepared by highly skilled specialists on the police sites.

The district police officers are now playing a key role in their preventive work, since the precinct is the first person facing the problems of modern society, the officers of the first contact. The introduction of new methods and forms of explanatory and preventive work with the population in the Georgian and Baltic police and the initiation of the symbols of the police is a striking example of innovative and effective, effective means of explanatory and preventive action of the police units.

Key words: innovation, prevention, prevention, explanatory and preventive activities, police symbols, reform, Georgia, the Baltic States, Ukraine.